

до грудня 1948 р. працював на посаді викладача. 1947 р. він склав іспити кандидатського мінімуму й став працювати над дисертаційною темою «Роман Терпигорева «Оскудение» и вопрос о школе Салтыкова-Щедрина в русской литературе» під керівництвом академіка Білецького.

Про подальшу долю П.В. Владимирського ми дізнаємося із характеристики від 3 червня 1949 р., підписаної директором Чернігівського учительського інституту М. Підпригоршук. У ній вказано, що П. Владимирського у грудні 1948 р. звільнено з роботи через те, що він скомпроментував себе під час німецької окупації [1, арк. 7], адже тоді йому довелося працювати на біржі праці, а саме це радянські органи влади вважали фактом співробітництва з ворогом. Власне через це після звільнення з роботи Павлу Володимировичу довелося навіть виїхати з м. Чернігова.

Отже, майже сім місяців П.В. Владимирський виконував обов'язки керівника навчального закладу. Проте в умовах розрухи, яка була в країні, йому не вдалося домовитися із керівництвом міста і області про створення мінімальних умов для початку навчально-виховної діяльності інституту. Основну роботу щодо відродження життєдіяльності навчального закладу провів Л.Є. Леоновський, призначений директором Чернігівського учительського інституту наказом Наркомосу УРСР від 20 травня 1944 р. за № 654.

Посилання

1. Архів Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (далі – Архів ЧНПУ), ф. Р-608, оп. 1–О, спр. 15, 37 арк.
2. Архів ЧНПУ, ф. Р. – 608, оп. 2, спр. 1, 9 арк.
3. Півстоліття невтомної праці: Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1966. – 100 с.
4. Архів ЧНПУ, ф. П. – 470, оп. 5, спр. 647, 92 арк.

Боровик А.Н. П.В. Владимирский – временный руководитель Черниговского учительского института (1943–1944 гг.)

Статья посвящена малоизвестным страницам истории Черниговского учительского института периода освобождения города от немецкой оккупации. Речь идет о временном управлении учебным заведением П.В. Владимирским.

Ключевые слова: Черниговский учительский институт, П.В. Владимирский, проблемы ремонта здания, формирование контингента студентов, проведение учета преподавателей.

Borovyk. A.M. P.V. Vladymyrs'kyi – temporary manager of Chernihiv teachers' institute (1943–1944 years)

The article deals with little-known pages of history of Chernihiv teachers' institute in a period of deliverance the city from German occupation. It was a time of P.V. Vladymyrs'kyi' temporary managing of institute.

Key words: Chernihiv teachers' institute, P.V. Vladymyrs'kyi, problems with reconstruction of classroom, forming of student's contingent, carrying out accounting of teachers.

26.02.2016 р.

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ (1954–1998 РР.): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

У статті мова йде про джерелознавчу базу дослідження проблем життєдіяльності Чернігівського державного педагогічного інституту за час його існування.

Ключові слова: Чернігівський державний педагогічний інститут, основні групи джерел, джерела актового характеру, діловодна документація, матеріали періодичної преси, наукові видання викладачів.

Вивчення історії навчальних закладів України нині набуває все більшої актуальності, адже це дає можливість ознайомитись із маловідомими сторінками їх діяльності. У вітчизняній історіографії вивченням різних етапів в історії Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка займається професор А. Боровик, який підготував серію публікацій з сторічної історії вишу [1]. О. Пригорницька зосередила увагу на історії Чернігівського інституту народної освіти [2]. Автором цієї статті було опубліковано ряд статей, присвячених життєдіяльності Чернігівського педагогічного інституту [3]. Проте джерелознавчі аспекти вказаної проблеми потребують вивчення і узагальнення. Тому метою даної статті є систематизація джерел і документів із зазначеної проблеми, що дасть змогу як науковцям, так і широкому колу читачів орієнтуватись у них.

Упродовж трьох років нами було проведено значну роботу по збору і систематизації документів з історії Чернігівського педагогічного інституту, який діяв з 1954 до 1998 рр. Обрана тема дослідження знаходиться на межі кількох дисциплін: історії України, педагогіки, менеджменту освіти. Саме ця причина виявляє певну складність для її вивчення та визначає специфічність джерельної бази. Тому багатоплановий характер питань потребував залучення й критичного використання широкого кола різноманітних джерел, як опублікованих, так і неопублікованих.

За своїм походженням, змістом та науковою цінністю документи і матеріали, використані у ході підготовки наукового дослідження, можна умовно поділити на кілька груп: документи актового характеру, діловодна документація, матеріали періодичних видань, наукові публікації викладачів інституту.

До першої групи слід віднести джерела актового характеру. До них належать Закони, партійні та урядові постанови і рішення, які друкувались в періодичній пресі та окремих збірниках [4]. Саме вони дали змогу вивчати шляхи формування право-

вого поля й законодавчої основи діяльності навчальних закладів вищої педагогічної освіти. Враховуючи першочергову роль цих нормативних актів в галузі освіти, варто зазначити, що ці видання склали одну із важливих частин джерельної бази дослідження.

До другої групи входить діловодна документація, яка здебільшого зберігається у державних архівах України. Особливу цінність мають матеріали 5 фондів, 4 архівів (Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Державного архіву Чернігівської області, Галузевого архіву Міністерства освіти України та архіву Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка). Їх основу склали документи офіційно-ділового й особистого характеру, що містять значну кількість статистичних матеріалів.

Частина архівних матеріалів, що використана у роботі, взята з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління. Вагомий фактологічний матеріал було використано з документів, що зберігаються у фонді 166 «Народний комісаріат освіти УРСР», опису 15 з тому 2 (1953–1959 рр.) і до тому 8 (1981–1988 рр.) та описів 7 (1988–1992 рр.). Вони містять різнопланову інформацію статистичної звітності Міністерства освіти, річних звітів про роботу навчальних закладів, їх науково-дослідницьку роботу і багато іншого.

Усі документи, незалежно від свого походження, дають уявлення про різні сторони діяльності Чернігівського педагогічного інституту, але за змістом їх можна поділити на документально-організаційні матеріали та документи, які характеризують навчальний процес та наукову діяльність. До першої підгрупи відносяться постанови, розпорядження, накази, протоколи комісій, звіти й повідомлення керівництва інституту, навчальні плани, програми та пояснювальні записки до них. Ці документи дають можливість довідатись про основні напрямки та результати роботи як інституту в цілому, так і окремих факультетів, про склад викладачів кафедр та навчальних дисциплін, які викладались студентам.

До другої підгрупи документів належать матеріали, що характеризують навчальний процес та наукову діяльність викладачів інституту. Це протоколи засідання ради інституту, факультетів, кафедр та звіти про їх роботу, у яких знаходимо багато даних про плани та результати діяльності різних структурних підрозділів навчального закладу.

У цілому значення джерел, віднайдених у фондах ЦДАВО України, зводяться до того, що вони дозволяють проаналізувати загальноукраїнські та регіональні процеси та із загальної маси проблем розпізнати й виділити на перший план ключові, що впливали на розвиток вищої педагогічної освіти в Україні.

Значний пласт архівного матеріалу виявлено у

фондах Державного архіву Чернігівської області, де головним об'єктом уваги стали документи фондів Р–608 (Чернігівський державний педагогічний інститут). У його справах знаходяться дані про організаційну діяльність керівництва вищою педагогічною освітою, кадрові питання, статистичні матеріали. Окремі документи цього фонду дублюють інформацію, отриману в ЦДАВО України. Дослідження великої кількості справ також допомогли з'ясувати структури факультетів та штати кафедр, отримати матеріали про чисельність студентів, дізнатись про особливості організації навчально-виховного процесу та здійснення внутрішнього й зовнішнього контролю за роботою адміністрації і викладачів навчального закладу. Цінність цих справ посилюється тим, що значна частина архівного матеріалу вперше вводиться до наукового обігу.

Важливу роль для вивчення взаємин влади з педагогічним інститутом та оцінкою його роботи мали документи фонду П–470 (Чернігівський обласний комітет КП України). Джерелом цінної інформації є документи про роботу партійного комітету інституту, звіти про навчально-виховну роботу, довідки про перевірку роботи інституту, а також протоколи засідання бюро обкому КПУ з розгляду персональних справ керівників навчального закладу та окремих комуністів-викладачів.

Серед знайдених документів цього фонду особливе значення для дослідження мають довідки, доповідні записки, звіти про стан викладання навчальних предметів, про рівень знань студентів, а також дані, які стосуються проблем педагогічної освіти. Більшість матеріалів цих справ вперше вводиться до наукового обігу і значно розширює уявлення про радянську систему підготовки учительських кадрів.

Найважливіша група вивчених джерел, що містять об'єктивні дані з історії навчального закладу, зберігаються у архіві Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Зібраний матеріал дав можливість проаналізувати регіональну практику розвитку вищої педагогічної освіти. Головним і особливо цінним для розкриття обраної теми є фонд Р–608. За своїм походженням і змістом матеріали фонду умовно поділяються на документи офіційно-ділового та персонального характеру. До першої підгрупи віднесені протоколи засідань ради інституту, навчальні плани факультетів і програми вивчення окремих дисциплін, плани і звіти про виконану роботу факультетів і кафедр, листування з державними і науковими установами тощо. До другої підгрупи входять штатні розписи, списки студентів, особові справи керівників і викладачів інституту. Матеріали цього фонду дали можливість показати особливості організації навчально-виховного процесу та науково-дослідницької роботи.

Цінним джерелом є особові справи професорсько-викладацького складу інституту. У них подані життєписи викладачів, їх заяви, наукові відрядження, зміни посад. Вивчення особових справ дало можливість реконструювати біографічні сторінки педагогів, громадську активність, простежити службові переміщення, виявити їх наукові здобутки.

Серед великої кількості особових справ вартісними для розкриття даної теми є документи тих викладачів, які одночасно займали керівні посади: В.М. Костарчука та О.Ф. Явоненка. Більшість матеріалів цих справ вперше вводиться до наукового обігу. Вони дають змогу хронологічно відтворити періоди керівництва кожного з посадовців, визначити їх внесок в організацію та діяльність навчального закладу. Ретельне вивчення особистих анкет професорсько-викладацького складу, статистичних даних студентів, матеріалів навчально-методичної роботи стало джерельною базою дисертаційного дослідження, сприяло вивченню всіх основних аспектів становлення та розвитку вищої педагогічної школи в м. Чернігові.

Третю групу джерел становлять матеріали періодичної преси, які поряд з іншими джерелами надали фактичний матеріал для вивчення історії ЧПІ. Здебільшого такі матеріали публікувались у обласних виданнях «Деснянська правда», «Комсомольський гарт», а з 1991 р. ця газета носить назву «Гарт». Публікації на сторінках газет в основному були написані викладачами навчального закладу, мали інформаційно-популярний і звітний характер та містили у собі конкретний фактичний матеріал про навчально-виховний процес, наукову роботу, життя студентів. Вони віддзеркалюють атмосферу суспільного життя, дають уявлення про умови, в яких відбувалось становлення та розвиток вищої педагогічної школи в м. Чернігові. Очевидним є те, що автори цих статей намагалися донести свою інформацію, роздуми до більш широкого кола читачів. Разом із тим специфікою радянської преси було те, що в ній дозвано подавалась критична інформація, а різних точок зору на розвиток педагогічної освіти не було.

Особливу четверту групу джерел складають наукові видання, в яких опубліковані праці представників професорсько-викладацького складу педагогічного інституту. Ці публікації дають змогу з'ясувати та оцінити розвиток напрямків їх наукових інтересів. Велика кількість робіт чернігівських науковців вийшла у світ на сторінках всесоюзних і республіканських наукових видань.

Внаслідок тривалої пошукової роботи виявлено достатній за обсягом і достовірний за змістом масив архівних документів, який використовувався в комплексі з опублікованими матеріалами. В цілому залучений масив документів і матеріалів дає можливість

реалізувати поставлені дослідницькі завдання.

Весь комплекс вивчених матеріалів дав змогу хронологічно відтворити процес організації та діяльності Чернігівського педагогічного інституту, його навчальних підрозділів, створення навчально-матеріальної бази інституту, формування викладацького складу та контингенту студентів, організацію навчально-методичної і наукової роботи.

Отже, історичні джерела, на які спирається автор, включає в себе усі можливі напрямки отримання інформації і дає змогу робити системний аналіз та узагальнення з досліджуваної проблеми. Аналіз вивчених джерел свідчить, що вони є цілком достовірними і достатніми для розкриття проблеми.

Посилання

1. Боровик А.М. Вирішення організаційних проблем становлення Чернігівського учительського інституту (1916–1919 рр.) // Матеріали науково-практичної конференції «Перші Фльорівські читання». – Чернігів: Ред.-вид. відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2010. – С. 5–13; Реабілітований історією: Василенко Григорій Андрійович – директор Чернігівського учительського інституту (1935–1937 рр.) // Матеріали науково-практичної конференції «Треті Фльорівські читання». – Чернігів. Ред.-вид. відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2013. – С. 5–8; Чернігівський інститут народної освіти за часів керівництва С.І. Воробйова // Сіверянський літопис, 2014. – № 6. – С. 356–363 та ін.
2. Пригорницька О.Ю. Соціальний і національний склад студентів Чернігівського інституту народної освіти (1920–1930 рр.) // Матеріали науково-практичної конференції «Треті Фльорівські читання». – Чернігів: Ред.-вид. відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2013. – С. 61 – 63.
3. Боровик М.А. Формування навчально-матеріальної бази Чернігівського педагогічного інституту (1954–1998 рр.) // Гілея: науковий вісник. – Вип. 84(№ 5). – 2014. – С. 113–117; Формування викладацького складу та контингенту студентів Чернігівського педагогічного інституту (1954–1982 рр.) // Сіверянський літопис, 2014. – № 5. – С. 383–389 та ін.
4. Народное образование в СССР: Сборник документов 1917–1973 гг. – М.: Педагогика, 1974. – 560 с.; Основные документы про школу. Збірник документів (Упор. С.С. Березняк. – К.: Радянська школа, 1982. – 399 с.; Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – 767 с.

Боровик Н.А. Черниговский государственный педагогический институт (1954–1998 гг.): источниковедческий аспект

В статье речь идёт об источниковедческом аспекте исследования проблем жизнедеятельности Черниговского государственного педагогического института за время его существования.

Ключевые слова: Черниговский государственный педагогический институт, основные группы источников, источники актового характера, деловодческая документация, материалы периодической прессы, научные издания преподавателей.

Borovyk M.A. Chernihiv State Teachers-Training institute (1954–1998 years): source studies' aspect

The article deals with source base of researching problems of Chernihiv State Teachers-Training institute's life-sustaining activity during its existence time.

Key words: Chernihiv State Teachers-Training institute, main groups of sources, act sources, clerical work documentation, contents of the periodic press, scientific publications of lecturers.

26.02.2016 p.